

VLADIMIR KAVČIČ

Drôle de guerre

Naslov članka označuje odnose angleško-francoske koalicije nasproti nemški armadi na zahodni fronti leta 1939. Naziv smešna ali čudna vojna so v publicistiki o drugi svetovni vojni pogosto uporabljali in je poleg že omenjenih dveh dobil še druge pomene. Ker pa večina naših bralcev ni več »obremenjena« s problemi druge svetovne vojne in ji je neprimerno bližja izkušnja zadnje vojne za Slovenijo, bo naše razmišljanje namenjeno njej. Sintagmo drôle de guerre bomo uporabljali v njenem prvotnem pomenu in mu z aktualizacijo dodali tudi relativno nov vsebinski pomen. Smešna ali čudna vojna že leta 1939 ni bila pojav, ki bi spodbudil k smehu ali kako drugače prispeval k dobri volji. Tudi naša vojna ni bila smešna ali čudna, vsaj ne smešna v preprostem pomenu te besede; nasprotno, bila je prav resna in pomembna zadeva. Zahtevala je človeška življenja, življenja mladih ljudi, ki so na svojo življenjsko pot komaj stopili, zato njihovo smrt občutimo kot tragično. Povzročila je tudi veliko materialno škodo, posledice teh in drugih spremljajočih pojavov bomo spoznali in doživeli le postopoma.

Vojna za Slovenijo se je končala srečno. Končala se je relativno hitro in z relativno majhnimi človeškimi žrtvami. Prispevala je k dvigu naše samozavesti, dokazala premoč patriotične zavesti nad vsakršno ideologijo, potrdila slovenski smisel za organizacijo in odgovornost, potrdila pa je tudi naše bojevniške tradicije. Ta vojna je pripomogla k uveljavitvi Slovenije v svetu, razgalila povezanost armade s srbsko osvajalno politiko in dokazala, da v Jugoslaviji ni pogojev za političen dialog in za mirno rešitev odnosov med jugoslovanskimi republikami. Znova se je pokazalo, da hoče Srbija svojo prevlado na jugoslovanskem prostoru uveljaviti z vsemi, zlasti nasilnimi sredstvi. In kar je bilo jasno že prej, ta Srbija ne more jugoslovanskim narodom ponuditi nobenega modela demokratične ureditve in medsebojnih odnosov, ki bi temeljili na samostojnosti vseh narodov in kultur na tem prostoru, ki bi zagotavljal tudi identiteto in razvoj teh kultur v prihodnosti.

Vse to je bilo treba povedati v eni sapi zavoljo tega, da v nadaljevanju tega razmišljanja bralec ne bi zapadel v poenostavljeno dilemo črno-belih sodb in podlegel tisti vrsti propagandnih gesel, ki nas hočejo prepričati, da imajo »naši« vedno prav, da je resnica samo na naši strani in da na koncu, kdor ni v vsakem pogledu in stoođtotno z nami, je pravzaprav proti nam.

Žal je po vseh takšnih načelnih in manj načelnih opredelitvah, ki so bile omejnene, še vrsta vprašanj, ki terjajo razmislek, vključevanje manj znanih ali zemarjenih dejstev in pojavov, te pa kaže upoštevati zaradi tega, da bi bila naša izkušnja iz minule vojne popolnejša in da bi v naslednjo vojno šli s čim bolj vsestranskimi spoznanji o minuli.

Smešnosti ali čudnosti naše vojne ne merimo zgolj po njenih preprostih, zunanjih učinkih. Odstopanja od logičnega, razumnega, normalnega, smotrnega, moral-

nega in pravno utemeljenega iščemo in odkrivamo v globlji povezanosti in izraznosti vojnih in z vojno povezanih pojavov.

Primitivizem, neučinkovitost in balkanski odnosi so se najprej pokazali v zvezni, beograjski politiki, v odnosih med politiko in vojsko, ki se tudi gre politiko, svojo in srbsko.

Tako je Zvezni izvršni svet sprejel odlok o vzpostavitvi stanja na mejah in pri tem menda domneval, da bo zaželeno stanje vzpostavljeno s pomočjo graničarskih enot. Generalštab je ta isti odlok razumel tako, da je treba nastopiti s tanki. Tako vsaj je kazalo po tistem, kar sta za javnost povedala Marković in Adžić. Adžić na primer ni mogel pokazati nobenega dokumenta, s katerim bi zvezna vlada posredovanje armade, kakršno je dejansko bilo, naravnost zaukazala. S pomočjo informacij iz drugih virov smo hitro spoznali, da je med izjavama obeh zveznih predstavnikov cela reka kalne vode, ki omogoča najrazličnejše interpretacije vloge, namenov in ciljev zvezne vlade in generalštaba, vsakega posebej in obeh skupaj. Nedorečenost odnosa med zvezno vlado in generalštabom je namreč omogočala, da bi armada mimogrede uresničila še cilj, ki si ga je zastavila v svojih lastnih načrtih, to je odstranitev slovenskega političnega vodstva ob hkratni, tankovsko podkrepjeni zaporu državne meje v Sloveniji. Predsednik Marković bi se kasneje »sprijaznil« s takšnim dejstvom in kot »realist« vzpostavil odnose z novo politično garnituro, ki bi bila gotovo bolj jugoslovansko usmerjena, kot je sedanja. V tej igrici ne kaže računati z neobveščeno alr nevednostjo zveznega predsednika vlade. Vedel je in moral je vedeti, kaj se dogaja in kaj se lahko zgodi. Vloga, ki jo je ob tej priložnosti odigral, ga je dokončno razkrinkala kot centralista, ki ni pripravljen storiti niti najmanjšega koraka za vzpostavitev demokratičnih odnosov med jugoslovanskimi republikami, če bi pri tem bile prizadete sedanje formalne pristojnosti zvezne vlade. Vlogo stečajnega upravitelja Titove Jugoslavije so mu torej posamezniki pripisovali povsem neutemeljeno, brez realne podlage.

Zaradi svojega obnašanja v obravnavanih dogodkih je Marković povsem zapravil zadnje ostanke kredibilnosti, ki jo je pri Slovencih še imel. Zdaj so dobili zadoščenje tudi tisti Slovenci, ki so mu svojo podporo odrekli že tedaj, ko jo je morda še zaslužil, v prvih časih njegovega optimističnega smehljanja. Seveda je tudi on svojevrstna žrtev jugoslovanskih razmer, toda za ohranitev moralne integritete mu je bil odstop vedno na razpolago. Ker te možnosti ni uporabil, se v naših očeh vse bolj konstituira v tip balkanskega politika, ki mu gre predvsem za oblast in pri tem ne izbira sredstev.

Obravnavani dogodki so na novo osvetlili tudi razmerja v vojaškem vrhu. Ne gre samo za delitev na bolj ali manj zmerno strujo, temveč tudi za razmerja med posamezniki, ki so nepredvidljiva, ker niso hierarhično utemeljena in niso podrejena vrhovnemu poveljstvu, ki je v civilnih rokah. Deli poveljstev in deli armade lahko delujejo povsem na svojo pest, ne da bi za to komu odgovarjali. Očitno imajo politično podporo vsi, ki delujejo v korist srbske politike, zvezne politike tako ni več.

Vojna v Sloveniji je razkrila še marsikaj drugega. Tudi to, da vojaški vrh podcenjuje in omalovažuje civilno prebivalstvo in Teritorialno obrambo Slovenije. Nastop tankov na glavnih komunikacijah in v naseljenih krajih je imel očitni namen zastraševanja, dokazovanja vojaške superiornosti nad civilnim prebivalstvom. S tem dejanjem si je armada v Sloveniji zapravila zadnje attribute ljudskosti. Z njo se ni bilo več mogoče v nobenem pogledu indentificirati, izgubila je svojo nekdanjo naravo in postala okupatorska. Tudi če pustimo ob strani moralni in idejni vidik generalske pameti, ki je nad slovensko ljudstvo poslala tanke, je

tankovski pohod nad Slovenijo, takšen kot je bil, tudi nestrokovno, amatersko dejanje. Med drugim se je naslanjal na fantazijsko oceno vojaške obveščevalne službe, da se bo TO kar v petindvajsetih občinah pridružila armadi. V hierarhično zasnovanih službah je mirnodobsko napredovanje delavcev odvisno predvsem od mnenja, ki jih imajo o njih šefi. Pri teh so najbolj priljubljeni tisti, ki stanje na svojem delovnem področju prikazujejo tako, kot je všeč šefom. Uganiti skrite želje nadrejenih je glavna naloga podrejenih. Merilo resničnosti je seveda nekaj čisto drugega. Armada ga je zanemarila pri oceni operativne sposobnosti TO, podcenila je zlasti njeno moralo. To je pravzaprav čudno, saj so mnogi višji oficirji JA dolga leta delovali v TO, vedeti so morali, da je bila že pod prejšnjim »režimom« oblikovana na trdnih patriotskih temeljih in ne na jugoslovanstvu. V njeno bojno pripravljenost so bila vložena desetletja strokovnega in moralno osveščenega dela tudi mnogih, zdaj že upokojenih slovenskih generalov. Slovenska zasnova TO ni nastala in se uresničila v enem letu. Tankovski pohod na Slovenijo je bil strokovno oporečen tudi zaradi tega, ker ga niso spremljale ne saniteta ne preskrbovalne službe. Da pri tem ne omenjamo mladih vojakov, ki so sedeli v tankih. Za takšne naloge so bili nezadostno pripravljene, večinoma terenske vožnje niso niti obvladali. Ali je bila kriva za to nizka strokovnost usposabljanja ali pa morebiti kar pomanjkanje finančnih sredstev za takšno usposabljanje, lahko samo ugibamo.

Tudi če so generali predvidevali, da bo tankovski pohod izveden mirno in brez oboroženega odpora, je nerazumljivo, da tedaj, ko je prišlo do blokade tankov, do njihove vkleščenosti med zapore TO, niso aktivirali enot in sredstev, ki so za podporo tankov običajna. Seveda bi takšna podpora stopnjevala spopade, povzročila neprimerno več žrtev in terjala dosti večjo materialno škodo. Ni mogoče verjeti, da se to ni zgodilo zaradi razumne in humane presoje, da spopadov z lastnim narodom ne kaže gnati do konca. Lahko je bilo takšno stališče posameznega poveljnika, gotovo pa ne stališče vrhovne komande, saj je ukazala letalski napad na kolono civilnih vozil in celo na lastne oklepne transporterje. Letala so napadala kmečke hiše in jih razrušile do tal. Tankovski topovi so tolkli po civilnih objektih, ki niso bili v nobeni zvezi s TO. To so bile čisto maščevalne poteze, poteze besa zaradi lastnega neuspeha. Kot take pa kažejo, da je vrhovna komanda nemoralna, ker jih dopušča, ali pa nesposobna, ker jih ni obvladovala, v najboljšem primeru so ji ušli iz nadzora.

Izid bojev v Sloveniji je bil tak, da ga Slovenci in z nami ves svet razumemo kot našo zmago. Za državno vojsko je bil to udarec, ki ga bo težko prebolela, in zlasti njen profesionalni del se zlepa ne bo odrekel povračilnim, maščevalnim ukrepom zoper Slovenijo. Očitno nezadovoljni zaradi stanja, ki so ga sami ustvarili in v katerem niso znali ustrezno reagirati, zdaj čistijo zahodno bojišče. Z njega bodo umaknili vse, kar je »njihovega«, materialna sredstva in družine oficirjev, in v prihodnjem, frontalnem napadu na Slovenijo bo delovala v razmerah, za katere je, kot pravijo, pripravljena. Tokrat se bo frontalno spopadala s »sovražnikom« in ne več ljudstvom. Vsi cilji bodo vojni cilji. Uporabila bo vsa razpoložljiva bojna in tehnična sredstva. Z letalskimi, raketnimi in topovskimi obstreljevanji bo uničila glavne obrambne točke, nakar bo sledil napad s tanki ob podpori pehote. Vendarle so to vprašanja – prihodnosti.

V minulih bojih sta bili značilni togost in neprilagodljivost vodstev novim in na novo nastajajočim situacijam, kar pa poznavalce razmer v armadi ni presenetilo. Armada je cela desetletja živela svojo lastno, zaprto življenje kot hierarhično strukturirana ustanova, obremenjena z dobršno mero birokratizma in formalistične samozadostnosti. Mit, da nadaljuje tradicijo revolucionarne in osvobodilne

armade, po moči tretje v Evropi, ji je prej škodoval kot koristil. Kot na vseh drugih področjih je bilo sklicevanje na revolucionarne tradicije tudi v armadi formalistično, utemeljevano s črno-belim slikanjem preteklosti, psihološko neprepričljivo, skratka neživljenjsko, sestavni del ideologije, ki ni sledil razvojnim težnjam in že doseženemu razvoju družbe. Na koncu se je celo obrnil zoper družbo, katere čuvar naj bi bil. Danes lahko mirno ugotovimo, da je nosilec pozitivnih izkušenj osvobodilnega boja neprimerno bolj naša Teritorialna obramba in ne Jugoslovanska armada. Konservativni del njenega vodstva je še v Titovih časih zavrgel projekte njene modernizacije in ji določil razvojno smer, v kateri se postopoma spreminja v enonacionalno, srbsko armado, kar je popolno zanikanje njenih izvirnih načel.

Obramba slovenske nacionalne identitete je bila v pravkar minulem obdobju vojaško uspešna. Lahko bi celo rekli, da je bila ob tem vzpostavljena nova raven politične enotnosti v temeljnem razvojnem vprašanju na pluralistični, večstrankarski podlagi, brez ideološke primesi. Vendar v interesu nadaljnjega razvoja ne bi bilo smotno, če bi doseženim rezultatom pripisovali večji pomen, kot ga lahko imajo. Vojaške zmage je mogoče kaj hitro zapraviti in kakršno koli pretiravanje v vrednotenju minulih dogodkov lahko da nasprotno rezultate od pričakovanih. Tudi nam je občutek za realnost še kako potreben.

Problem se začne že pri poimenovanju pojavov. Sintagma »vojna za Slovenijo« je vredna dvojnega premisleka. Nedvomno je že sam naziv »vojna« pretiran. Vojskovanje je poleg vsega drugega tudi nekakšna stroka in v tej stroki so mnogi pojavi pomensko opredeljeni in definirani. V bližnji preteklosti je že povprečen udeleženec predvojaške vzgoje znal razlikovati med borbo, bojem in bitko in tega tudi zdaj ne bi kazalo pozabiti. Tudi sintagma »desetdnevna vojna« zveni, kot bi bila izdelana v studiu za marketing. Človeška zgodovina je polna vojn, med nami še živijo ljudje, ki so doživeli dve svetovni vojni, o katerih je na razpolago dovolj dokumentarnih in drugih virov, iz katerih je mogoče razbrati razsežnosti dejanske in resnične vojne. Že stari Rimljani so poznali izrek, ki je opozarjal, naj majhnega ne bi primerjali z velikim. Njegovo racionalno jedro še ni izgubilo pomena. Ko prestopimo v svet reklame, je seveda dovoljeno vse. A spet le za tiste, ki verjamejo.

V razpravljanje o razsežnostih vojne za Slovenijo bi kazalo vključevati tudi podatke o tem, kakšni sta bili v tem času moč in oborožitev Jugoslovanske armade v Sloveniji. Tu sta bila dva njena korpusa, 14. v Ljubljani in 31. v Mariboru. Tu so bili navzoči deli 13. reškega korpusa in enote 5. armijske oblasti ter deli 5. zračnega korpusa. Skupaj je bilo v Sloveniji 20 do 25.000 vojakov in oficirjev jugoslovanske vojske, 350 tankov in 300 drugih oklepnih vozil, 90 letal in 50 helikopterjev. Tudi na kakih 1000 protiletalskih raket, ki jih je tudi mogoče uporabiti za cilje na zemlji, ne kaže povsem pozabiti. Z omenjenim arzenalom bi bilo mogoče Slovenijo zmlati v prah in pepel. K sreči je generalska pamet podcenjevala bojno pripravljenost Slovencev in ni predvidevala odpora, na katerega je tu naletela. V nasprotnem primeru bi bila v svoj tankovski pohod vključila več bojnih sredstev in več vojakov. Ker meje nerazumnosti ni mogoče predvideti, bi se bilo prav lahko zgodilo, da bi bila vojna za Slovenijo terjala stokrat ali tisočkrat več žrtev, kot jih je. Ob tem se je seveda tudi pri nas postavljalo vprašanje, katera je tista cena, ki je je naša samostojnost še vredna. Je to 30, 50 ali celo 100.000 življenj? Materialne posledice slovenske osamosvojitve, tudi z orožjem, seveda niso bile predvidljive. Vendar je bila pripravljenost na žrtve nedvomno izredno velika. Najbolj pogumni so že izjavljali, da so pripravljeni jesti travo. Pripadniki starejših generacij smo pri takšnih vprašanjih previdnejši. Izkusili smo vsaj eno, resnično vojno, ki je trajala

kar štiri leta. V tej vojni so mnogi trpeli lakoto, mnogim, kar premnogim, je lakota bistveno skrajšala življenje. Izjave, da so pripravljene jesti travo, si lahko privoščijo le tisti, ki v svojem življenju še niso bili pošteno lačni. Drugim, ki izkušnje z vojno in lakoto že imajo, se vsiljuje vprašanje odnosa med cilji in sredstvi. To vprašanje je še toliko bolj primerno v konkretnih zgodovinskih okoliščinah, v katerih je mogoče iste cilje dosegati z različnimi sredstvi, med temi so tudi miroljubna. Ne nazadnje je treba prisluhniti tudi tistim, ki menijo, da cilj slovenske osamosvojitve ni nacionalni samomor, ampak vsestranska prosperiteta in odpiranje perspektive bodočim rodovom Slovencev.

Vprašanje odnosa med bojevitimi in nebojevitimi Slovenci je ta hip nejasno. Zmage in srečnega konca vojne za Slovenijo se veselijo vsi. Konec dober, vse dobro. Če pa bi vojna še trajala ali če se bo znova začela, bodo znova tehtali in presojali vse, kar je do nje pripeljalo. Med vojno razum sicer molči, poskuša pa se uveljaviti kasneje in če kaj velja sporočilo, da se iz zgodovine učimo, se učimo le iz tistega, kar je minilo, za nazaj pa ni mogoče nič spremeniti. Razen sodb in obsodb.

Iz sredstev javnega obveščanja smo zvedeli, da je bilo mirovno gibanje med vojnimi dogodki pod hudim pritiskom. Militantneži so že dali v obtok stare preizkušene ocene, zahteve po dosledni homogenizaciji so bile očitne, odkriti so bili že posamezni narodni izdajalci. Ob vsej tej militantnosti pa tudi ne gre zanemariti dejstva, da smo med vojnimi dogodki kar večkrat slišali za skrb o naših otrocih, ki služijo vojsko. Ko smo nekatere od teh otrok tudi videli na TV-ekranih, smo brez pomisleka lahko priznali, da so res otroci. Čeprav polnoletni, z vsemi političnimi pravicami, polnopravni državljani, pravno polnovredni nosilci pravic in obveznosti. Zastavlja se vprašanje, ali meje polnoletnosti po tej vojni ne bi kazalo dvigniti navzgor, proti tridesetim. V interesu prihodnjih rodov, seveda. Tiste, ki so nosili puške z dvanajstim ali štirinajstim letom in umirali po slovenskih gozdovih za nekakšno slovensko svobodo, smo že zdavnaj pozabili. Pred dopolnjenim šestnajstim letom jim tudi pravna udeležba v vojni ni bila priznana.

Med pojavi zdaj že prislovične slovenske bojevitosti pa je relativno nizka varnostna kultura problem, ki mu bo treba v prihodnje posvetiti več pozornosti. Varnostna kultura se kaže v odnosu do orožja in v ravnanju z orožjem. Nekoč je že med lovci veljalo pravilo, da puškina cev nikoli ne sme biti obrnjena proti človeku, ker celo prazna puška enkrat na leto ustrelji sama od sebe. Tega seveda naši otroci, ki služijo vojsko ali TO, ne vedo ali vsaj mnogi od njih ne vedo. Vojna res lahko postane na svoj način smešna in čudna, če z njo dosežen mir terja več žrtev, kot jih je terjala vojna sama.

Ker je zgodovina naša učiteljica, se lahko učimo le o tistem, česar ne moremo več spremeniti. In tisto, kar nas čaka, bo spet povsem drugačno od tistega, kar pričakujemo. Kaj se sploh lahko naučimo in zakaj bi se učili? Naši voditelji vse vedo, nam bodo oni povedali, kaj je prav in kaj moramo storiti.

Navsezadnje je smešnost naše vojne tudi v tem, da je bila objektivno nepotrebna. Subjektivno pa vsaj nekaterim kar dobrodošla. Dobrodošla tistim, ki so z njo, začasno, utrdili svoj politični, oblastniški položaj. Samopotrjevanje so dosegli tudi z dodeljevanjem visokih vojaških stopenj. To pomeni, da so si dodelili legitimno pravico do razpolaganja z vsemi vojnimi zmogljivostmi v Sloveniji. Razen policijskega zdaj vladajoča koalicija obvladuje še eno pomembno področje družbenega življenja. Ali se povprečni slovenski volilci zavedajo tega procesa, je vprašanje zase. O možnih posledicah tega in na takšen način usmerjanega družbenega razvoja ni bilo nikakršne javne razprave. Mar to pomeni, da se vsi strinjamo z njim? Ali pa smo v propagandnem delu vojne za Slovenijo vsi skupaj nasedli

takšni uporabi »resnice«, ki nam je nekaj njenih dejanskih sestavin tudi prikrla. Po znanem Mc Luhanovem načelu, da je vsaka informacija dezinformacija.

Propaganda seveda mora opravičiti človeške žrtve. Te so v vsaki vojni in v vsaki manipulaciji z ljudmi, kar politika v svojem negativnem bistvu je, najbolj sporne in moralno problematične zato, ker so dokončne. Človeškega življenja ni mogoče vrniti, ko se izkaže, da »zgodovinski« cilji, za katerega so bila žrtvovana, ni bil resnični cilj, da je bil celo zmota in da so žrtve zanj padale tudi po pomoti. Žal nas zgodovina uči, da žrtve niso bile vredne cilja, za katerega so bile žrtvovane. Že po nekaj desetletjih nove generacije postavijo nove cilje in zanje je spet treba žrtvovati nova življenja. Je to človekova usoda? Večna in nespremenljiva?

Politična in nacionalistična homogenizacija sta med obravnavano vojno terjali tudi prve moralne žrtve v novinarskih krogih. Odstavitev tega ali onega časopisnega urednika ni nepomembno dejanje. Še bolj daljnosežna je vzpostavitev enoumja v novinarskih vrstah, ko nenadoma vsi začno misliti enako, ko nenadoma nihče ne more več tvegati, da bi mislil po svoje, različno od drugih in ko različnost ni več legitimna. V takšnih razmerah tudi pluralistična, parlamentarna demokracija ni jamstvo resnično demokratičnega razvoja.

Sicer pa je razumljivo, da razmerja na enem delu družbenega življenja ne morejo biti kakovostno bistveno različna od tistih na drugih področjih. Družba je celota. Če se ta ne more konstituirati iz različnosti, so njene razvojne možnosti omejene. In dobljena bitka še ne pomeni, da je dobljena vojna. Odločilna bo vendarle vojna na gospodarskem področju. Tu pa se prava konfrontacija nikakor ne more začeti. Realno podlago našega razvoja in naše osamosvojitve za kratek čas lahko nadomestimo s propagandnimi in drugimi psihološkimi učinki na čustveni pogon, trajnejših učinkov pa vendarle ne zagotavljajo.

Značilnost naše vojne je bila tudi v tem, da je bila na svoj način generacijska vojna, vojna tistih delov novih generacij, ki se odrekajo narodnoosvobodilni tradiciji, ki ne priznavajo kontinuitete narodnoosvobodilnega boja oziroma poskušajo vzpostaviti svojo, novo zgodovino. Čeprav enobejevske izkušnje v tej vojni skoraj niso javno omenjali, pa je bila dejansko prisotna neprimerno bolj, kot si to vladajoča politika upa priznati. Tudi takšno prilaščanje ali namerno pozabljanje zgodovine ne zagotavlja, da smo že prerasli v zgodovinski narod in da imamo zgodovino, v kateri sta vsaka generacija in vsaka politična usmeritev dobili tisto mesto, ki ga objektivno zaslužita. Naš dejanski odnos do lastne zgodovine je še vedno vir sporov in nasprotovanj. To pa pomeni, da ostaja sporna tudi sedanost.

MOJCA DRČAR-MURKO

Brez evropskega dežnika za reševanje regionalnih kriz

Zvonjenje k toči (»širjenje privlačnosti cone nemške marke«), občasni klici »Primate tatu!« (Nemčijo, ki je v jugoslovanski krizi prvič oblikovala samostojno politiko) in obupni pozivi k rigorozni skupnostni mednarodni politiki so v italijan-